

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

Москаленко Олександр Михайлович,
кандидат юридичних наук,
докторант, Харківський регіональний
інститут державного управління
Національної академії державного управління
при Президентові України, Україна, м. Харків
e-mail: alexan4001@ukr.net
ORCID 0000-0002-4815-5023

Солових Віталій Павлович,
доктор наук з державного управління, професор,
професор кафедри політології
та філософії, Харківський регіональний
інститут державного управління
Національної академії державного управління
при Президентові України, Україна, м. Харків
e-mail: solovikhvp@gmail.com
ORCID 0000-0001-9324-831X

doi: 10.21564/2414–990x.150.205697
УДК 341.17

НОРМАТИВНА СИЛА ЄС ТА РЕАЛІЇ УКРАЇНСЬКИХ ПОДІЙ

Статтю присвячено концепції нормативної сили та критичному аналізу цієї концепції на фоні переговорного процесу щодо укладення Угоди про асоціацію між ЄС та Україною. Проаналізовано зміни внутрішньополітичної ситуації в Україні на фоні продовження цих переговорів, а також ініціативи та пріоритети ЄС у рамках цього процесу. Окремо розглядаються відносини ЄС та Росії на фоні зазначеного переговорного процесу. Основним висновком є твердження про те, що концепція нормативної сили не була основою політики ЄС щодо України в рамках переговорного процесу щодо укладення Угоди про асоціацію. Більш того, відносини ЄС із Росією в контексті розвитку української кризи лише підтверджують обмеженість застосування концепції нормативної сили як через відсутність асиметрії у відносинах ЄС з іншими глобальними міжнародними

акторами, так і через пріоритет власних інтересів ЄС над тими моральними та філософськими принципами, які покладені в основу концепції нормативної сили.

Ключові слова: нормативна сила; ЄС; міжнародна безпека; Україна; політика сусідства; Угода про асоціацію.

Москаленко А. М., кандидат юридических наук, докторант, Харківський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президенті України, Україна, г. Харків.

e-mail: alexan4001@ukr.net ; ORCID 0000-0002-4815-5023

Солових В. П., доктор наук по державному управлінню, професор, професор кафедри політології та філософії, Харківський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президенті України, Україна, г. Харків.

e-mail: solovikhvp@gmail.com ; ORCID 0000-0001-9324-831X

Нормативная сила ЕС и реалии украинских событий

Статья посвящена концепции нормативной силы и критическому анализу этой концепции на фоне переговорного процесса относительно заключения Соглашения об ассоциации между ЕС и Украиной. В статье предлагается анализ изменений внутриполитической ситуации в Украине на фоне продолжения этих переговоров, а также инициатив и приоритетов ЕС в рамках этого процесса. Отдельно анализируются отношения ЕС и России на фоне указанного переговорного процесса. Основным выводом является утверждение о том, что концепция нормативной силы не была основой политики ЕС в отношении Украины в рамках переговорного процесса относительно заключения Соглашения об ассоциации. Более того, отношения ЕС с Россией в контексте развития украинского кризиса только подтверждают ограниченность использования концепции нормативной силы как в силу отсутствия асимметрии в отношениях ЕС с другими глобальными международными актёрами, так и в силу приоритета собственных интересов ЕС над теми моральными и философскими принципами, которые положены в основу концепции нормативной силы.

Ключевые слова: нормативная сила; ЕС; международная безопасность; Украина; политика соседства; Соглашение об ассоциации.

Із закінченням холодної війни та початком трансформації ЄС із регіональної економічної організації в учасника глобальних політичних процесів, що мало місце у приблизно той же самий час, специфічні риси зовнішньої політики ЄС залишаються одним із головних аспектів сучасних європейських студій. Більш того, успішна трансформація посткомуністичних країн Східної та Центральної Європи в 1990–2000 рр. та специфічний порядок денний, який став постійним у відносинах ЄС із третіми країнами вже з середини 1990-х років, дають підстави говорити про особливість ЄС як учасника міжнародних відносин. Основою вказаного порядку денного став акцент ЄС на промоції та поширенні західних ліберальних цінностей, таких як захист прав людини, принципи демократичного правління, верховенство права тощо.

Беручи до уваги доволі специфічну внутрішню структуру ЄС та його вкрай обмежені військові можливості, в рамках академічних дебатів з'явилась низка теорій для пояснення специфіки зовнішньополітичних відносин ЄС. Зокрема, мова йде про концепції цивільної сили [21], м'якої сили [15], або ж концепції

зовнішнього управління ЄС [23] та демократичної кондиціональності [22; 8]. Концепція нормативної сили Європи [14] є однією із зазначених теорій і дотепер залишається однією з головних моделей, що пояснюють специфіку зовнішньої політики ЄС. Варто окремо вказати, що концепція нормативної сили Європи засновувалась на ідеї І. Канта щодо вічного миру шляхом зовнішньої промоції ліберальних цінностей, які було покладено в основу політичної ідентичності ЄС [24].

З іншого боку, необхідно зазначити, що теорія нормативної сили отримала низку критичних зауважень, в тому числі і за концептуальну слабкість [20] та обмежену сферу використання [2]. Більш того, значна кількість досліджень вказувала на те, що концепція нормативної сили – це концепція, яка детермінована власними економічними та політичними інтересами ЄС [7], і, відповідно, концепція, яка маскує політику ЄС у власних інтересах ідеалістичними поривами та філософськими концептами [9]. Відносини ЄС із Україною представляють собою один із найбільш суперечливих випадків з точки зору як практичних аспектів застосування теорії нормативної сили, так і точки зору суперечностей між ідеалістичними цілями ЄС у рамках цих відносин та його власними політичними та економічними інтересами.

Метою цієї статті є критичний аналіз відносин ЄС з Україною з точки зору практичної реалізації з боку ЄС концепції нормативної сили.

Завданням статті є висвітлення неоднозначної політики ЄС щодо України впродовж останніх десяти років, що ставить під сумнів унікальність ЄС як міжнародного актора та його специфічні риси у цій ролі, основою міжнародної ідентичності якого є концепція нормативної сили.

Вивченням права ЄС, зовнішньої політики ЄС та окремих аспектів цієї правової системи займалися такі українські та іноземні вчені, як О. В. Зайчук (O. V. Zaichuk), М. М. Гнатовський (M. M. Hnatovskyi), В. Н. Денисов (V. N. Denysov), А. І. Дмитрієв (A. I. Dmitriiev), С. Ю. Кашкін (S. Yu. Kashkin), Л. А. Луць (L. A. Luts), М. Н. Марченко (M. N. Marchenko), О. О. Мережко (O. O. Merezko), В. І. Муравйов (V. I. Muraviov), Р. А. Петров (R. A. Petrov), К. В. Смирнова (K. V. Smirnova), Т. Д. Тимченко (T. D. Tymchenko), Б. М. Топорнін (B. M. Topornin), Л. М. Ентін (L. M. Entin) та інші дослідники.

Основною тезою статті є твердження про те, що конкретний випадок відносин ЄС із Україною в рамках переговорного процесу щодо укладення Угоди про асоціацію продемонстрував, що концепція нормативної сили не була основою політики ЄС щодо України. Більш того, відносини ЄС із Росією у контексті розвитку «української кризи» лише підтверджують обмеженість застосування концепції нормативної сили як у силу відсутності асиметрії у відносинах ЄС із іншими глобальними міжнародними акторами, так і в силу пріоритету власних інтересів ЄС над тими моральними та філософськими принципами, що покладені в основу концепції нормативної сили.

Стаття складається із двох частин. У першій частині аналізуються відносини ЄС та України на основному етапі переговорного процесу щодо укладення

Договору про асоціацію (2010–2013). У другій цей аналіз доповнено дослідженням відносин ЄС із Росією в контексті «української кризи», тобто початку та подальшої ескалації російської агресії проти України.

Як підкреслюється в науковій літературі, рішення ЄС щодо початку переговорів про укладення угод про асоціацію та приєднання є двома найбільш важливими рішеннями у процесі набуття членства в ЄС будь-якої країни [16, с. 922]. Відповідно, сам факт початку (або ж укладення) договору про асоціацію сам по собі доволі часто вважається достатнім для застосування з боку ЄС політичної кондиціональності по відношенню до країни, що претендує на отримання асоціації [11, с. 893]. Проте необхідно відразу ж вказати на той факт, що асоціація з ЄС може як передбачати можливість подальшого зближення з ЄС (угоди з країнами Центральної та Східної Європи), так і прямо виключати можливість приєднання до ЄС (угоди ЄС з Північно-Африканськими країнами). Відповідно, рівень та сутність вимог ЄС у різних випадках зазвичай є різним. Незважаючи на цей факт, загальним є правило, яке було встановлене в процесі укладення Угоди про асоціацію з Іспанією в 1962 р., – ЄС не може мати угоду про асоціацію із недемократичною країною [12, с. 65–81]. З формальної точки зору, для розуміння того, чи є та чи інша країна демократичною, посилення робиться на рейтинг, що публікується організацією Freedom House. З практичної точки зору, рейтинг на рівні 3 протягом останніх двох років вважається достатнім для ініціювання переговорів щодо укладення Угоди про асоціацію [16, с. 925].

З огляду на вказаний підхід, у 2006 р. лише Чорногорія та Україна відповідали зазначеним вимогам [16, с. 923]. Проте ситуація з практичною реалізацією принципів демократичного управління в Україні була далекою від задовільної, незважаючи на рейтинги міжнародних організацій. На фоні значного прогресу з точки зору формальної демократії ситуація із реальною реалізацією демократичних принципів в Україні залишалася доволі проблематичною, перш за все через значний вплив на політичний клімат у країні різноманітних олігархічних груп [3, с. 958–964]. Зазначена диспропорція також віддзеркалювала односторонній підхід ЄС щодо демократизації України із наголосом на формальних показниках. Крім того, формальні інституційні зміни, як правило, досягаються набагато швидше, ніж зміна реальних суспільних практик [11, с. 901–902].

У даному контексті доцільно окремо вказати на феномен так званої «декларативної європеїзації», політики, яка була ініційована президентом Л. Д. Кучмою, суть якої характеризувалась риторичною відданістю «європейським цінностям» на фоні авторитарного стилю правління «шляхом шантажу та підкупу» [25, с. 10]. Вочевидь, така політика не мала нічого спільного із реальним процесом демократизації, а була примітивною маніпулятивною стратегією, спрямованою на пошук підтримки зовнішньої сили (ЄС у даному разі) з метою протистояння зростаючим російським амбіціям щодо включення України у власні інтеграційні процеси. Проте політика «декларативної європеїзації» несподівано продовжилась і після Помаранчевої революції 2004 р. Причиною цього феномену стало бажання існуючих на той час олігархічних груп отримати для України статус країни-кан-

дидата на вступ до ЄС і відповідні економічні преференції без ризику проведення реальних демократичних реформ, які б могли поставити під сумнів їхнє власне панівне становище в українській економіці та політиці.

Необхідно зазначити, що політична риторика щодо європейського вибору України та відданість головним європейським цінностям стала частиною внутрішньополітичного дискурсу в часи Помаранчевої революції та в наступні роки. Цілком слушно дослідники вказують, що ця риторика грала одну із головних ролей в українських внутріполітичних процесах. Понад те, мета вступу України до ЄС була задекларована українськими можновладцями не лише як стратегічний курс, але й як причина для проведення подальших внутрішніх реформ [3, с. 961–968].

Проте прихід до влади В. Ф. Януковича в 2010 р. значно змінив політичний клімат в Україні, оскільки перші його кроки як президента були направлені на повернення до методів правління Л. Д. Кучми [13], що призвело до згорання тих демократичних досягнень, які мали місце в Україні після Помаранчевої революції [6, с. 659]. На цьому фоні переговори щодо укладення договору про асоціацію все ж таки були продовжені. При цьому політична кондиціональність ЄС у цей період була спрямована на відновлення того рівня формальної демократії, якого було досягнуто в часи президентства В. А. Ющенка. Отже, головними темами стали питання, пов'язані з проведенням виборів в Україні, а також проблематика «вибіркової юстиції», тобто судові переслідування осіб, які займали високі державні посади за часів Президента В. А. Ющенка.

Варто зазначити, що протягом 2010–2014 рр. ситуація із виборчими кампаніями в Україні ставала дедалі гіршою. Якщо президентська кампанія 2010 р. отримала загалом позитивні оцінки та визнання з боку ЄС того, що ця кампанія відповідала більшості стандартів ОСБЄ та ЄС, то кампанія щодо місцевих виборів того ж 2010 р. вже характеризувалась як така, що була проведена технічно належним чином, але не встановила нові позитивні стандарти. Оцінка ж виборів 2012 р. взагалі була негативною. Як вказувалося у відповідній резолюції Європейського парламенту, виборчий процес не відповідав основним міжнародним стандартам, оскільки мали місце зловживання адміністративним ресурсом та незбалансоване медійне висвітлення. Крім того, підкреслювалось, що процес проведення виборів був непрозорим, а основні опозиційні лідери не змогли взяти участь у виборах через політичні переслідування.

Кримінальне переслідування чиновників періоду президентства В. А. Ющенка та «справа Тимошенко» стали іншою великою темою в двосторонніх відносинах ЄС та України того часу. Місія Кокса-Квасневського, яка була ініційована в 2012 р., мала на меті вирішення цієї проблеми. Незважаючи на початкові обмежені цілі, ця місія згодом перетворилась на 18 місяців інтенсивних переговорів. Попри той факт, що місія мала неофіційний характер, вона стала генералізованим політичним інструментом для неформальної дипломатії ЄС, оскільки діяльність місії згодом поширилась на такі питання, як реформа українського законодавства й української судової системи. Загалом діяльність

цієї місії мала результати, адже Україна в той час провела низку реформ, а більшість політичних в'язнів отримали свободу, окрім Ю. Тимошенко. Варто підкреслити, «фетишизація» справи Ю. Тимошенко стала однією з причин провалу Саміту у Вільнюсі в 2013 р. та зриву підписання Договору про Асоціації. У цьому контексті необхідно вказати, що неофіційний статус місії Кокса-Квасневського та її незалежний характер надавали їй можливості для доволі гнучких підходів у рамках переговорного процесу. Іншою проблемою, на нашу думку, була надмірна зосередженість на одній справі на фоні тенденції загального погіршення ситуації в Україні із реалізацією принципів демократичного правління, верховенства права та належного захисту прав людини.

Провал Саміту у Вільнюсі у листопаді 2013 р. та різкий кінець процесу переговорів лише підкреслив провальність політики ЄС щодо України, так само як і провальність застосування з боку ЄС демократичної кондиціональності щодо України. Необхідно підкреслити, що зазвичай метою цієї кондиціональності є поліпшення ситуації в країні-партнері. У випадку з Україною ситуація була протилежною. ЄС продовжував доволі інтенсивний переговорний процес, незважаючи на стрімке і очевидне погіршення внутрішньополітичної ситуації. Погіршення ситуації було відзначено зниженням відповідних рейтингів з боку організації Freedom House, яка змінила статус України з «вільної країни» на початку переговорного процесу на статус «частково вільна» на його кінець. Такий перебіг справ є очевидною суперечністю із головними концептами, покладеними в основу теорії нормативної сили ЄС.

Теоретичні дослідження доводять, що для успішного застосування політичної кондиціональності ЄС має бути в змозі вийти із переговорного процесу без будь-яких значних політичних втрат для себе. У свою чергу це означає, що ЄС має бути менше заінтересований у наданні бонусів за виконання своїх умов, ніж уряд країни-партнера – в отриманні таких бонусів [18, с. 665]. Вочевидь, ситуація із Україною відрізнялась від теорії. Переговорний процес щодо укладення Угоди про асоціацію продовжувався попри погіршення ситуації в Україні щодо демократії, захисту прав людини та верховенства права, не кажучи вже про будь-які покращання. Понад те, ЄС був готовий підписати угоду на саміті у Вільнюсі попри провал місії Кокса-Квасневського щодо справи Ю. Тимошенко. Ці факти вказують на те, що ЄС дотримується неоднозначної політики у тих випадках, коли мова заходить про власні важливі стратегічні, політичні або ж комерційні інтереси [17, с. 16].

Слід нагадати, що головним заявленим бонусом для України в контексті Угоди про асоціацію було заявлено створення глибокої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ГВЗВТ) [6, с. 660]. Проте такий бонус виглядає доволі неоднозначно, враховуючи той факт, що дія цієї зони є двосторонньою. Початковим моментом для цієї дискусії став той факт, що зазвичай варіант ГВЗВТ, запропонований ЄС, є «стандартизованим та таким, що не підлягає обговоренню» [4, с. 349]. До того ж цей варіант містить у собі низку винятків, зокрема у сфері сільськогосподарської продукції, що є важливими для України.

Сам же процес формування ГВЗВТ вимагав від України необхідність зробити остаточний стратегічний вибір між ЄС та Росією, яка на час переговорів була найбільшим торговельним партнером України [5, с. 862].

Отже, політичні та економічні ризики для українського уряду були значні, а імплементація Угоди про асоціацію та формування ГВЗВТ означали початок конкуренції українських підприємств із традиційно більш розвинутими європейськими компаніями за європейськими ж правилами, оскільки обов'язки України щодо адаптації свого законодавства є частиною Угоди. Відповідно, такий перебіг подій не задовольняв основні фінансово-промислові та олігархічні групи в Україні, для яких виникли б реальні загрози втрати свого монополістичного становища на ринку України [6, с. 666–667].

Очікування ж, що ГВЗВТ «відчинить двері» українським компаніям до ЄС, вочевидь були ілюзорними в силу різниці моделей ведення бізнесу та обґрунтованих побоювань, що лібералізація доступу українських товарів на ринок ЄС буде заблокована протекціоністськими групами [19, с. 201–205]. До цього слід додати окрему величезну проблему різниці у технічних стандартах. Отже, ГВЗВТ виглядала доволі неоднозначно як головний бонус переговорного процесу для української сторони. Більш того, не до кінця зрозумілою була і відповідь на питання, для якої зі сторін ГВЗВТ виглядає більшим бонусом, що і визначило неоднозначність переговорного процесу з боку ЄС.

Далі процес концепція нормативної сили та специфічні риси ЄС як міжнародного актора проаналізуємо в контексті відносин ЄС із Росією, які мали місце на фоні переговорного процесу щодо укладення Угоди про асоціацію між ЄС та Україною. Основною тут є теза про те, що невпевнені дії ЄС на тлі ескалації «української кризи» та початку російської агресії в Україні характеризують ЄС як актора, який не здатний попередити та/або адекватно впливати на розвиток подій як міжнародний суб'єкт, що бажає здійснити трансформацію сусідніх країн, як це сформульовано концепцією нормативної сили.

Необхідно сказати, що концепція нормативної сили та її практична реалізація у відносинах щодо третіх країн базується на асиметрії, в рамках якої ЄС відіграє лідируючу роль. Відповідно, ЄС має різноманітні засоби впливу на внутрішньополітичні процеси в країні-партнері. А основою цього впливу є бажання країни-партнера встановити той чи інший рівень відносин з ЄС. Розглядаючи з цієї точки зору дії ЄС в контексті викликів, що виникли із початком «української кризи», слід указати, що на двох рівнях відносин (ЄС-Україна та ЄС-Росія) концепція нормативної сили не мала будь-якого значного практичного впливу на зовнішню політику ЄС. Відповідно, дії ЄС у відповідь на ескалацію «української кризи» підривають його імідж міжнародного актора, що покладається на моральні принципи. Наведений вище аналіз демонструє наявність значних власних інтересів ЄС щодо укладення Угоди про асоціацію з Україною як політичних, так і економічних. Незважаючи на погіршення внутрішньополітичної ситуації в Україні, ЄС продовжував переговорний процес, концентруючись таким чином на досягненні власних інтересів.

У контексті ж відносин ЄС-Росія посилення на концепцію нормативної сили навряд чи прийнятне взагалі, оскільки в цих відносинах відсутня асиметрія, що складає основу практичної реалізації цієї концепції. На цьому фоні зовнішня політика ЄС щодо своїх східних партнерів, включаючи Україну, виглядає такою, що не відповідає тим моральним принципам, які покладені в основу концепції нормативної сили.

Почати треба з того, що сама Європейська політика сусідства та Східне партнерство не були нейтральними, оскільки передбачали поступове політичне та економічне зближення колишніх республік СРСР із ЄС. Від самого початку реалізації Політики сусідства реакція Росії була негативна, оскільки Росія вбачала в цій політиці загрозу своєму впливу на країни, які вона історично вважала сферою виключно свого впливу. У Кремлі реалізацію цієї політики розглядали як спроби Брюсселю створити свої механізми впливу на ці країни. Не слід забувати і про безпековий аспект європейської інтеграції, оскільки всі країни Центральної та Східної Європи вступили в НАТО перед своїм вступом до ЄС. Перспектива вступу України та інших колишніх республік СРСР до НАТО створювала додаткові проблеми для адміністрації Путіна, особливо на фоні власних зростаючих російських амбіцій щодо цих держав.

Контроль Росії щодо пострадянського простору вважається в Кремлі чи не найголовнішою умовою збереження свого статусу світового геополітичного гравця. Впродовж останніх п'ятнадцяти-двадцяти років Росія робила значні зусилля щодо посилення свого впливу на пострадянському просторі не лише шляхом упровадження соціальних, освітніх та культурних програм, але й шляхом посилення економічної, енергетичної та фінансової залежності пострадянських республік від Росії, а також інституціоналізації співробітництва через низку регіональних організацій, включаючи безпекові (Організація договору про колективну безпеку). Численні торгові, газові та інші економічні «війни» демонстрували зростаючий рівень напруги між Росією та тими республіками колишнього СРСР, які брали участь у спільних з ЄС проєктах.

Війна в Грузії стала важливим сигналом, який Росія надіслала щодо своїх амбіцій на пострадянському просторі. Ця війна також продемонструвала методи та заходи, на які Росія покладається для досягнення своїх зовнішньополітичних цілей. Млява реакція ЄС на російську агресію щодо Грузії продемонструвала не лише слабкість ЄС як міжнародного актора, але й відсутність у ЄС відданості тим моральним принципам, які покладені в основу концепції нормативної сили. Небажання ставити під загрозу власні інтереси доволі часто вважається однією із головних причин відсутності принципової реакції ЄС на російську агресію проти Грузії.

У цьому контексті варто вказати на позицію Л. Арона, який пише про те, що політика адміністрації Путіна щодо країн колишнього СРСР у двадцять першому столітті отримала новий вимір. Мова йде про так звану «фінляндизацію» – тобто спроби відтворити практику часів холодної війни, коли Радянський Союз контролював зовнішню політику Фінляндії. Лише за такої умови Москва

дозволила б своїм пострадянським сусідам певну міру самостійності щодо питань внутрішнього політичного та економічного розвитку [1]. Вочевидь, що така політика Росії не була чимось секретним або ж невідомим для ЄС.

Виникає питання, чому на фоні відомої позиції Росії та її чітких сигналів щодо можливості застосування військової сили для досягнення зовнішньополітичних інтересів, як було продемонстровано в Грузії, ЄС повністю ігнорував безпековий аспект своєї східної політики, одночасно продовжуючи переговорний процес щодо Угоди про асоціацію з Україною. При цьому будь-який «план Б» був відсутній, як була і відсутня у ЄС будь-яка стратегія на випадок повторення «грузинського сценарію» в Україні.

Як відомо, російська окупація Криму та бойові дії на Сході України продовжуються впродовж майже п'яти років. Ця війна призвела до руйнації економіки цілого регіону, численних людських жертв та мільйонів біженців. Вочевидь, що реакція ЄС на російську агресію проти України була більш серйозною порівняно із подіями в Грузії в 2008 р., проте й зараз санкції щодо Росії з боку ЄС носять доволі обмежений характер і не стосуються галузей, в яких відносини ЄС та Росії мають стратегічний характер. Крім того, ситуація щодо постачання російських енергоресурсів до ЄС та будівництва газопроводу «Північний потік 2» демонструє, що ЄС за будь-яких обставин не бажає ставити під загрозу свої власні інтереси.

Отже, підсумовуючи, можна зробити такі **висновки**. По-перше, процес переговорів щодо укладення Угоди про асоціацію між Україною та ЄС та «українська криза», яка виникла з початком російської агресії проти України, продемонстрували, що концепція нормативної сили не може розглядатися як основна теоретична модель щодо формування та реалізації зовнішньої політики ЄС у даному конкретному випадку. По-друге, даний конкретний випадок продемонстрував важливість для ЄС власних економічних та політичних інтересів та їх пріоритет по відношенню до тих моральних принципів, які покладені в основу концепції нормативної сили. По-третє, концепція нормативної сили взагалі не може використовуватися як теоретична модель щодо відносин ЄС із іншими глобальними міжнародними акторами, оскільки в таких відносинах відсутня асиметрія між учасниками відносин, яка є основою для застосування концепції нормативної сили.

References

1. Aron, L. (2013, 8 March). The Putin Doctrine: Russia's Quest to Rebuild the Soviet State. *Foreign Affairs*.
2. Bicchi, F. (2006). Our size fits all: Normative Power Europe and the Mediterranean. *Journal of European public policy*, 13(2), 286–303.
3. Casier, T. (2011). The EU's two-track approach to democracy promotion: the case of Ukraine. *Democratization*, 18(4), 956–977.
4. Delcour, L. (2013). Meandering Europeanization. EU policy instruments and policy convergence in Georgia under the Eastern Partnership. *East European Politics*, 29(3), 344–357.
5. Dimitrova, A., Dragneva, R. (2009). Constraining external governance: interdependence with Russia and the CIS as limits to the EU's rule transfer in the Ukraine. *Journal of European Public Policy*, 16(6), 853–872.

6. Dimitrova, A., Dragneva, R. (2013). Shaping Convergence with the EU in Foreign Policy and State Aid in Post-Orange Ukraine: Weak External Incentives, Powerful Veto Players. *Europe-Asia Studies*. Vol. 65, issue 4, 658–681.
7. Falkner, R. (2007). The Political Economy of ‘Normative Power’ Europe: EU Environmental Leadership in International Biotechnology Regulation. *Journal of European Public Policy*, 14(4), 507–526.
8. Hughes, J., Sasse, G. & Gordon C. (2004). Europeanization and regionalization in the EU’s enlargement to central and eastern Europe. The myth of conditionality. Palgrave Macmillan.
9. Hyde-Price, A. (2006). ‘Normative’ power Europe: a realist critique. *Journal of European Public Policy*, 13(2), 217–234.
10. Kelley, J. (2004). Ethnic Politics in Europe: The Power of Norms and Incentives. Princeton University Press.
11. Lavenex, S., Schimmelfennig, F. (2011). EU democracy promotion in the neighborhood: from leverage to governance? *Democratization*, 18(4), 885–909.
12. MacLennan, J. (2000). Spain and the Process of European Integration, 1957–85. New-York: Palgrave Macmillan.
13. Malygina, K. (2010). Ukraine as a Neo-Patrimonial State: Understanding Political Change in Ukraine in 2005–2010. *SEER Journal of Labour and Social Affairs in Eastern Europe*. URL: http://www.seer.nomos.de/fileadmin/seer/doc/Aufsatz_SEER_10_01.pdf.
14. Manners, I. (2002). Normative Power Europe: A Contradiction in Terms? *JCMS*, 40 (2), 235–258.
15. Nye, J. (2004). Soft Power: The Means to Success in World Politics. New York: Public Affairs.
16. Schimmelfennig, F. (2008). EU political accession conditionality after the 2004 enlargement: consistency and effectiveness. *Journal of European Public Policy*, 15(6), 918–937.
17. Schimmelfennig, F. (2015). Europeanization beyond Europe. *Living Reviews in European Governance*, 10 (1). URL: <http://europeangovernance-livingreviews.org/Articles/lreg-2015-1/>.
18. Schimmelfennig, F. & Sedelmeier, U. (2004). Governance by conditionality: EU rule transfer to the candidate countries of Central and Eastern Europe. *Journal of European Public Policy*, 11(4), 661–679.
19. Sedelmeier, U. (2007). The European Neighbourhood Policy: a Comment on Theory and Policy. Weber K., Smith M., Baun M. (Eds.). *Governing Europe’s Neighbourhood*. Manchester: Manchester: University Press, 195–208.
20. Sjursen, H. (2006). The EU as a ‘Normative’ Power: How Can This Be? *Journal of European Public Policy*, 13(2), 235–251.
21. Telr, M. (2006). Europe: a Civilian Power? European Union, Global Governance, World Order. United Kingdom: Palgrave.
22. Kubicek, P. (Ed.). (2003). The European Union and Democratization. London: Routledge.
23. Schimmelfennig, F., Sedelmeier, U. (Eds.). (2005). The Europeanization of Central and Eastern Europe. Ithaca & London: Cornell University Press.
24. Lucarelli, S., Manners, I. (Eds.). (2006). Values and Principles in European Foreign Policy. London and New York: Routledge.
25. Wolczuk, K. (2002). Ukraine’s Policy towards the European Union: A Case of ‘Declarative Europeanization’. Working paper. URL: http://www.batory.org.pl/ftp/program/forum/eu_ukraine/ukraine_eu_policy.pdf.

Moskalenko O. M., PhD in Law, Researcher for the degree of Habilitated Doctor, Department of Political Sciences and Philosophy, Kharkiv Regional Institute for Public Administration of the National Academy for Public Administration under the President of Ukraine, Ukraine, Kharkiv.
e-mail: alexan4001@ukr.net ; ORCID 0000-0002-4815-5023

Solovych V. P., Doctor of Science in State Administration, Professor of the Department of Politology and Philosophy, Kharkiv Regional Institute for Public Administration of the National Academy for Public Administration under the President of Ukraine, Ukraine, Kharkiv.
e-mail: solovikhvp@gmail.com ; ORCID 0000-0001-9324-831X

Normative Power Europe and the reality of the Ukrainian events

The article is dedicated to the study of the concept of Normative Power Europe as well as to the critical analysis of this concept against the background of the negotiation process as for the conclusion of the Association Agreement between the EU and Ukraine. Normative Power Europe has been often offered as a major explanatory tool for understanding EU's foreign policy, particularly with regards to its relations with the countries included in the Neighborhood Policy. The article offers analysis of the transformation of the internal political situation in Ukraine against the background of the continuation of these negotiations as well as of the initiatives and priorities that the EU had in this process. The article provides insight into the dramatic period of the negotiation process within years 2010–2014 and explains different aspects of the bargaining instruments utilized for the negotiation process. Separately, EU relations with Russia are analyzed against the background of the mentioned negotiations. The major conclusion of the offered analysis is the thesis that the concept of Normative Power Europe was not the basis of the EU policies towards Ukraine during the negotiation process as for the conclusion of the Association Agreement. Furthermore, the EU relations with Russia in the context of the development of the “Ukrainian crisis” reinforce the limitations of the use of the concept of Normative Power Europe both due to the absence of asymmetry in EU relations with other global actors and due to the priority of EU's own interests over the moral and philosophical principles put at the foundations of the concept of Normative Power Europe.

Keywords: Normative Power Europe; EU; international security; Ukraine; Neighborhood Policy; Association Agreement.

Рекомендоване цитування: Москаленко О. М., Солових В. П. Нормативна сила ЄС та реалії українських подій. *Проблеми законності*. 2020. Вип. 150. С. 266–276. doi: <https://doi.org/10.21564/2414-990x.150.205697>.

Suggested Citation: Moskalenko, O.M., Solovych, V.P. (2020). Normatyvna syla YeS ta realii ukrainskykh podii [Normative Power Europe and the reality of the Ukrainian events]. *Problemy zakonnosti – Problems of Legality, issue 150*, 266–276. doi: <https://doi.org/10.21564/2414-990x.150.205697> [in Ukrainian].

Надійшла до редколегії 17.06.2020 р.